

19. Radulescu, Corina. "Communication Management" Or Public Relations // Annals of University of Bucharest, Economic and Administrative Series, Nr. 3 (2009) pp. 215-226.
20. Reality News; Studio 54 // The New York Times. August 31, 1981.
21. Reynolds S. Rip it Up and Start Again: Postpunk 1978-1984 / Simon Reynolds. Publisher: Penguin Books, 2006. 432 p.
22. Scaruff, P. A History of Rock Music 1951-2000. Publisher: iUniverse, 2003. 553 p.
23. Secret Disco Revolution, available at: <http://www.secretdiscorevolution.com/about.html?iframe=true&width=730&height=500&>.
24. Shapiro, P. Modulations: A History of Electronic Music. Publisher: Caipirinha Productions, Inc., 2000, 264 p.
25. Shapiro, P. Turn the Beat Around: The Secret History of Disco. Publisher: Faber & Faber, 2005. 384 p.
26. The Funk Rock Revolution // Classic Rock (Russian Ed.). 2014. № 7-8. pp. 22-37.
27. Trenz, J. "Insubordinate" Looking: Consumerism, Power and Identity and the Art of Popular (Music) Dance Movies. Diss. for the degree of Doctor of Philosophy in Critical and Cultural Studies, University of Pittsburgh, Kenneth P. Dietrich School of Arts and Sciences, 2014. 151 p.
28. Villari, J. The Official Guide to Disco Dance Steps: Revolutionary Step-by-Step Approach Shows You How to be a Hit on Saturday Night / Jack Villari, Kathleen Sims Villari. Publisher: Chartwell Books / Domus Books, 1978. 115 p.

УДК 340.113: 340.132.1: 005.35

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК УМОВА ІСНУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Соломчак Х.Б., к.ю.н., доцент

*Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Замарстинівська, 9, м. Львів, Україна
solomchak@ua.fm*

У статті досліджується правова культура як соціальна детермінанта позитивної правової відповідальності людини. На підставі проведеного дослідження встановлено, що правову культуру треба розглядати у двох станах: «ідеальному» та «дійсному». «Ідеальний» стан має бути тим критерієм, на який слід орієнтуватись і за допомогою якого слід оцінювати «дійсний» рівень. «Дійсний» рівень правової культури – це той стан розвитку правової культури в суспільстві чи у конкретної особи, який є на теперішньому етапі, у цьому суспільстві. «Дійсний» рівень правової культури оцінюється відповідно до «ідеального» та може бути поділений на високий, середній і низький рівні.

Ключові слова: культура, правова культура, позитивна правова відповідальність людини, правова поведінка.

ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА КАК УСЛОВИЕ СУЩЕСТВОВАНИЯ ПОЗИТИВНОЙ ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЧЕЛОВЕКА

Соломчак Х.Б.

*Львовский государственный университет внутренних дел, ул. Замарстыновская, 9, г. Львов, Украина
solomchak@ua.fm*

В статье исследуется правовая культура как социальная детерминанта положительной правовой ответственности человека. На основании проведенного исследования установлено, что правовая культура должна рассматриваться в двух состояниях: «идеальном» и «настоящем». «Идеальное» состояние должно быть тем критерием, на который следует ориентироваться и с помощью которого следует оценивать «настоящий» уровень. «Настоящий» уровень правовой культуры – это то состояние развития правовой культуры в обществе или у конкретного лица, которое есть на данном этапе, в данном обществе. «Настоящий» уровень правовой культуры оценивается в соответствии с «идеальным» и может быть разделен на высокий, средний и низкий уровни.

Ключевые слова: культура, правовая культура, положительная правовая ответственность человека, правовое поведение.

LEGAL CULTURE AS THE EXISTING REQUIREMENT OF POSITIVE LEGAL HUMAN RESPONSIBILITY

Solomchak Kh.B.

*Lviv state university of internal affairs, str. Zamarstynivska, 9, Lviv, Ukraine
solomchak@ua.fm*

Article explores the legal culture as the social determinants of positive legal human responsibility. At the base of carried out research it's defined that legal culture must be considered in two conditions: in "ideal" and "actual". The "ideal" condition must be that criterion for orientation for estimation the "actual" level. The "ideal" condition of legal human culture must have the follow parameters: understanding of law as the highest value; perception of law as their own, internal agreement with them; deliberate legal orientation values; positive legal thinking; positive legal consciousness. The "ideal" condition of legal social culture is defined by the high level of legal consciousness, law-making, law enforcement, legal technology, legal awareness and others. Such condition of legal culture must be wanted by society and human but it's clear that such goal is achievable but for the society – it's only orient.

The "actual" level of legal culture – is that condition of legal culture in society or in concrete person, which on the given stage, society and which at the base of estimation in correspondence to "ideal" condition may be divided into the high, medium and low level.

Relation of "ideal" condition of legal culture under the anti-cultural level, that level that focuses exclusively negative values.

It's proved, that the importance of legal culture for positive legal responsibility formation appears in the follow: the legal culture contains the moral beginnings of truth, justice, humanity and reflects that positive aspects are formed for a long centuries; legal culture actively influences the legal human attitude; legal culture permeates all legal relations and activity; legal culture is the effective tool for the legal enforcement.

Key words: culture, positive legal human responsibility, legal behavior.

Культура як соціальна детермінанта позитивної правової відповідальності людини охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства та є таким явищем, у якому втілені історичні та національні особливості всього народу. У своєму найширшому розумінні вона являє собою все, що створене людиною та відмінне від природи, тобто має небіологічний характер. Культура – це сфера реалізації цінностей, у процесі якої людина формує себе як особистість. Вона виражається в багатьох явищах, як-от у ставленні людини одна до одної та до самої себе, у ставленні до соціальних норм і цінностей, а також характеризує особливості мислення людини тощо. Культура є показником ступеня свободи людини та суспільства. На основі змісту «культура» можна імплементувати всі ознаки категорій до визначення правової культури: по-перше, правову культуру слід розглядати у двох взаємодоповнюючих аспектах: стосовно суспільства загалом та особистості зокрема; по-друге, правова культура – це засіб правового регулювання суспільних відносин, заснованих на законах, формах взаємодії їх учасників [1, с. 169].

Правова культура як інтегративне поняття увібрала в себе всі властивості загальної культури та права, ставши на бік визнання свободи, загальнолюдських цінностей, національної свідомості, захищеності прав і свобод людини та громадянина. Правова культура є частиною загальної культури у сфері права та охоплює правові цінності, уявлення, норми поведінки, визначає зразки правової поведінки. Отже, вплив культури на право, а права на культуру розвивається через таке правове явище, як правова культура, яка, у свою чергу, впливає на позитивну правову відповідальність людини.

Правова культура виступає як особливе соціальне явище, що охоплює всю сукупність компонентів правової реальності. Саме правова культура є показником рівня правового життя. Через те, що правова культура – це таке багатогранне та всеохоплює явище, яке включає рівень розвитку всієї правової діяльності, усього права, правосвідомості, а також розвиток нормативних актів, їх реалізацію та застосування, правові цінності та ідеали, традиції та звичаї, рівень прав і свобод тощо, науковці не можуть дійти до спільної думки з приводу сутності правової культури, а тому вона залишається предметом дослідження багатьох науковців, а саме Ю.П. Битяка, О.О. Ганзенко, К.В. Макарова, В.А. Медведева, І.В. Осики, В.М. Селіванова, А.П. Семитко, Р.А. Сербина, А.В. Скуратівського, С.М. Скуріхіна, В.І. Співака, І.Г. Сухина, Н.М. Оніщенко, Б.О. Чупринського, І.В. Яковюка тощо.

Метою статті є розгляд правової культури як детермінанти позитивної правової відповідальності людини.

Правову культуру слід розглядати з позиції філософії права, оскільки правова культура є елементом загальної культури, а право – структурною складовою частиною культури. Слід погодитись, що

правову культуру «утворює комплекс цінностей і норм, на підставі яких вибудовується практика взаємин і діяльності людей у тих областях суспільного буття, які потрапляють під вплив права» [2, с. 500]. Таким чином, правова культура – це система, яка протягом всього свого існування увібрала в себе правовий менталітет, «національну ідею» та «національний дух» як елементи, що характеризують особливості того чи іншого народу; правові та інші соціальні норми як міру допустимої поведінки людини; правові та інші соціальні цінності як досвід організації життя людей.

Правова культура є показником міри засвоєння суспільством правових норм, утвердження принципу верховенства права, правової поінформованості громадян, їх законслухняності, засвоєння правових цінностей, рівня правосвідомості та ставлення до всієї правової системи. Вона залежить від ефективності реалізації права, якості правотворчості, роботи державних органів (законотворчих, правотворчих, судових), рівня цивілізованості всього населення, звичаїв, традицій, що побутують в народі та від багатьох інших право-культурних явищ, що мають вплив на правову реальність. На формування правової культури впливають уміння розвивати правові навички, використовувати правові знання, можливість оцінки дій і подій через право, готовність до сприйняття права та підкорення його вимогам.

Правову культуру слід розуміти не лише як умову існування позитивної правової відповідальності людини, але й як детермінанту правомірної поведінки, як чинник розбудови правової держави, як шлях до дотримання принципу верховенства права, як умову дотримання справедливості, рівності та свободи. Найважливіше місце в системі правової культури, яка охоплює всі досягнення у сфері права, відводяться цінностям і нормам. Правова культура характеризується створенням і зберіганням цінностей у праві. Окрім того, цінності та сприйняті людиною норми визначають напрям розвитку правової культури.

Правова культура є не лише виявленням людиною міри усвідомлення права (правова культура особистості), але й рівнем втілення права в певному суспільстві (правова культура суспільства). Правова культура особи та суспільства – дві взаємозалежні категорії, які не можуть існувати одна без одної та впливають одна на одну. Високий рівень правової культури особи забезпечує її правомірну діяльність, позитивну правову відповідальність. Людина сама здатна вибирати, що є джерелом її правової культури, які цінності будуть у пріоритеті, які соціальні норми є більш важливими.

Ми погоджуємося з І.В. Осикою в тому, що правова культура, як і правосвідомість людини, формується під впливом різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів, але правосвідомість здебільшого не завжди стабільна і включає в себе як позитивні, так і негативні переконання, оцінювальні судження, погляди. Правосвідомість, на відміну від правової культури, може бути і дефектною (деформація правосвідомості). Правова культура – це лише позитивні соціальні цінності, погляди, мотиви, переконання, установки, які лежать в основі правомірної поведінки. Проте необхідно враховувати рівень цих соціальних цінностей, оскільки правова культура є особливим баченням правового життя суспільства, яке охоплює всі її сторони, як позитивні, так і негативні. Отже, особа не може бути повністю позбавлена правової культури, просто її рівень може бути досить низьким [3, с. 156-157].

Такої ж думки і С.М. Скуріхін: не можна стверджувати, що культура, у тому числі правова, є відсутньою, бо культура – це те, що, кінець-кінцем, робить людину людиною, відокремлюючи її від світу тварин. Ні індивід, ні суспільство не можуть бути позбавленими правової культури цілковито. У цьому разі слід говорити про недостатню, низьку, неповноцінну, деформовану, негативну правову культуру, але ніяк не про її відсутність [4, с. 20].

Отже, слід погодитися з тим, що у зміст правової культури слід включити рівень розвитку як позитивних, так і негативних явищ. Правову культуру не можна зводити виключно до її позитивних якостей, адже вона може бути низькою, пасивною. Розуміння й аналіз правової культури не як ідеалізованого, а як внутрішньо суперечливого явища сприятиме більш глибокому її дослідженню. Отже, результати людської діяльності набувають статусу «культури» лише тією мірою, у якій вони сприяють розвитку сутнісних сил людини, а все, що суперечить розвитку людини, до культури належить умовно та, очевидно, слід назвати «антикультурою». До антикультури потрібно включити: правові антицінності; протиправну діяльність суб'єктів суспільно-правового життя; деформовану правосвідомість; прояви правового нігілізму; антиправові установки; суспільно-руйнівні політико-правові технології (є наслідком антиправової політики тоталітарних, авторитарних, деспотичних

режимів); засоби політико-правового шахрайства, які використовують право і закон у корисливих цілях [5, с. 33-34].

На нашу думку, правова культура повинна розглядатись у двох станах: «ідеальному» та «дійсному». «Ідеальний» стан повинен бути тим критерієм, на який слід орієнтуватись і за допомогою якого слід оцінювати «дійсний» рівень. «Ідеальний» стан правової культури людини повинен мати наступні параметри: розуміння права як найвищої цінності; сприйняття правових норм як власних, внутрішня згода з ними; свідомо ціннісна правова орієнтація; позитивне правове мислення; позитивна правосвідомість.

«Ідеальний» стан правової культури суспільства визначається високим рівнем правосвідомості, правотворчості, правозастосування, юридичної техніки, правової поінформованості тощо. До такого стану правової культури як суспільство, так і людина повинні прагнути, проте цілком зрозуміло, що якщо для людини ця мета є досяжною, то для суспільства – це лише орієнтир.

«Ідеальний» стан повинен бути тим критерієм на який слід орієнтуватись і за допомогою якого слід оцінювати «дійсний» рівень. «Дійсний» рівень правової культури – це той стан розвитку правової культури в суспільстві чи у конкретної особи, який є на даному етапі, у даному суспільстві та який на підставі оцінки відповідно до «ідеального» стану може бути поділений на високий, середній та низький рівні. Отже, на нашу думку, «дійсний» рівень правової культури особи чи суспільства має визначатись шляхом відношення «ідеального» стану правової культури до антикультурного рівня, тобто рівня, у якому зосереджені виключно негативні цінності.

Не можливо уявити правову культуру без суспільства, тому вона і виступає як соціальне явище. Проте правова культура суспільства може відрізнитись від особистісної правової культури, яка залежить від правової поінформованості людини, ступеня засвоєння цієї інформації, знань, на які вона опирається при прийнятті рішення, та міри усвідомлення права. Залежно від цих факторів та від правого виховання правова культура людини може бути значно вищою від правової культури суспільства, збігатися з нею або, навпаки, бути нижчою за її рівень. Як суспільну, так і індивідуальну правову культуру слід розглядати як форми реалізації позитивної правової відповідальності людини та як невід'ємні детермінанти не лише позитивної правової відповідальності людини, але й правослухняної поведінки як фактору формування демократичної та правової держави.

Правова культура суспільства складається з рівнів розвитку права, правової діяльності, суспільної правосвідомості, а правова культура особи – з розвитку правового знання, рівня та характеру ставлення до права, установок на правові норми, правового розвитку, правової поведінки, рівня правосвідомості особистості та правової діяльності [3, с. 8].

Правова культура особи містить сукупність поглядів, ідей, установок та мотивів конкретної особи, закладених в основі її соціально-активної поведінки. Рівень правової культури особи визначає глибину розуміння та осмислення нею правових явищ, що відбуваються в суспільстві, ступінь оволодіння необхідними вміннями та навичкам, які дозволяють орієнтуватися в його правовій системі та виявляються у правомірній діяльності та поведінці людини. Чинниками правової культури людини є її становлення та розвиток, насамперед процеси правового виховання, самовиховання та правової соціалізації. А правова культура суспільства – це вся сфера матеріального та духовного відтворення права, юридична практика народу в конкретний історичний період. Правова культура суспільства визначається станом і специфікою суспільної правосвідомості, рівнем розвитку законодавства, станом правопорядку та законності в країні, системою масової правової інформації [6, с. 16].

Серед головних компонентів правової культури людини виділяють такі: усвідомлення сутності права, його соціальної та особистісної цінності; усвідомлення пріоритету права над державою; знання Конституції та законодавства, їх оцінка з точки зору сутності права; усвідомлення втілення приписів правового закону в життя, принципова звичка правомірної поведінки; повага до прав і свобод кожної людини; громадянсько-правова активність у здійсненні своїх політичних, громадянських прав, свобод та обов'язків; нетерпимість до будь-яких правопорушень правопорядку [7, с. 63].

У свою чергу, стан правової культури суспільства дозволяє говорити про рівень розвитку всієї держави, ступінь зрілості кожного її члена. Для підвищення правової культури необхідно: по-перше, забезпечити належну орієнтацію в основоположних засадах і принципах правової системи держави; по-друге, створити базу для значного розширення обсягу та підвищення рівня правової поведінки адресатів права; по-третє, забезпечити подолання правової пасивності; по-четверте, вести боротьбу

щодо подолання правового нігілізму; по-п'яте, активізувати правову поведінку [8, с. 117-118]. Шляхами та чинниками підвищення правової культури є такі: право та правові закони (про рівень культури красномовно свідчать парламентські процедури прийняття законів, порядок вирішення конфліктів між владою, правосуддя); правове інформування в процесі впливу юридичної та суспільної практики; наочна агітація; усне правове інформування громадян; правова культура в процесі неформального, міжособистісного спілкування; законопроектна діяльність як засіб підвищення правової культури [8, с. 119-130].

Про правову культуру будь-якого суспільства можна судити на підставі рівня розвитку всієї системи правових текстів даного суспільства. Серед правових текстів найбільш важливе значення для оцінки правової культури суспільства має система нормативно-правових актів, починаючи з Конституції та закінчуючи актами місцевих органів влади й управління. Враховуються також індивідуальні правові акти – правозастосовні та акти реалізації прав і обов'язків. На підставі зазначених текстів можна говорити про розвиток усього суспільства, адже завдяки тим пам'яткам права, що дійшли до нас, історики визначають атмосферу правового життя суспільства, особливості управлінського життя, рівень розвитку культури в цілому. Важливим показником рівня розвитку правової культури є і юридична техніка, про яку можна судити на підставі того, наскільки виконуються вимоги, що пред'являються до форми нормативних актів (відсутність суперечностей у нормативному акті, стислість, ясність, простота і доступність, точність формування, скорочення кількості актів до мінімуму з одного і того ж питання, облік і систематизація) [9, с. 53-54].

Показник правової культури – це міра активності суб'єкта права в правовій та політичній сферах, добровільного виконання вимог правових норм, реальності прав і свобод громадян. Оцінка правової культури в переважній більшості збігається з моральною оцінкою відповідної поведінки. Чим вищий рівень освіти людини та правової культури загалом, тим більше вона є політично орієнтованою і може впливати на політичне життя суспільства. Правокультурні цінності відіграють змістовну роль у формуванні норм, які повинні створюватися шляхом співвідношення дій суб'єктів, самої діяльності та її результатів із загальними цінностями, в основному визнаними всіма учасниками суспільного життя [3, с. 176-177].

Високий рівень правової культури забезпечує не тільки свободу, але й організованість суспільних відносин, громадський порядок і означає розуміння людьми справедливості та корисності права, їх відповідальності перед суспільством і державою за свої вчинки. Володіючи високою правовою культурою, людина може вільно себе орієнтувати, виходячи з визнання соціальної цінності права та власної обраної поведінки.

Правова культура особистості передбачає не пасивне, споглядальне, а активне, творче ставлення до духовних цінностей правового характеру, спрямоване на реалізацію інтересів індивіда в межах правових норм. Найкращий варіант – коли правова культура особистості повністю збігається з принципами та нормами права, наявними в суспільстві, що можна розглядати як ідеал правового виховання, проте в реальності правова культура особистості може відставати від правової культури суспільства. Однак правова культура особистості може виявитися і попереду норм, ідеалів даного суспільства та його законодавства, тоді ця більш висока індивідуальна правова культура може виступити динамічним моментом розвитку нової юридичної практики, стимулювати вдосконалення законодавства та сприяти формуванню нової соціетальної правової культури. Якщо цього не трапляється, особистість з більш високою правовою культурою в кращому випадку приречена на соціальну ізоляцію, а в репресивних суспільствах часто стає об'єктом «придушення» [10, с. 51-52].

У літературі, зважаючи на характер діяльності носіїв правової культури, правова культура особи поділяється на повсякденну (загальногромадянську) та професійну, хоча названий поділ не є абсолютним, оскільки в реальному житті межа між повсякденним і професійним рівнями правової культури особи є досить відносною та мінливою. Загальногромадянська правова культура формується під впливом безпосередніх умов життя людей, життєвого досвіду та спільної суспільної діяльності в різних сферах, емпіричних знань про чинне право та інші правові явища. Залежно від якісних параметрів загальногромадянська правова культура особи, за О.О. Газенко, може бути класифікована на:

- звичайну, тобто таку, що збігається із загальноприйнятим рівнем правової культури в той чи інший період суспільного розвитку;
- високу, коли рівень правової культури певного індивіда значно «перекриває» загальноприйнятий рівень правової культури пересічного громадянина;

- низьку (або обмежену), коли рівень правової культури конкретної особи не досягає середньої «норми» внаслідок низького загального рівня розвитку особи, її загальної культури чи інших причин, що не сприяють саморозвитку особи (у тому числі дефектів правосвідомості) [11, с. 44].

Високому рівню правової культури суспільства має відповідати законодавство, яке характеризується науковою обґрунтованістю, наповненістю демократичним і гуманістичним змістом, справедливістю, використанням оптимальних методів і способів регулювання правових відносин, відсутністю прогалин, внутрішніх суперечностей, нечітких або таких, що можуть двозначно тлумачитись, правових приписів тощо. Законодавство має відповідати своєму призначенню, ефективно здійснювати регулювання суспільних відносин, характеризуватися високою якістю законів, їх науковою обґрунтованістю, системністю та узгодженістю з міжнародними правовими стандартами. І навпаки, законодавство, що характеризується застарілістю норм, які закріплюють свавілля держави та обмежують права і свободи громадян, свідчить про низький рівень правової культури [12, с. 79].

Низький рівень правової культури суспільства – це такий рівень, у якому домінують негативні цінності, проте відсутнє безкультур'я, оскільки тоді це б вже була не правова культура, а антикультура. Низький рівень правової культури громадян тісно пов'язаний з прорахунками в прийнятті законів: нестабільність законодавства, неповнота та суперечність законів; прийняття нормативних актів без попереднього їх економічного обґрунтування, аналізу; нестабільність сучасного суспільства та вимог світової юридичної теорії та практики; низька ефективність юридичної відповідальності; відсутність сучасних висококваліфікованих кадрів у виконавчій та законодавчій сферах; крайнощі у виконанні вимог законів [13, с. 287-303].

На зміст правової культури найбільшою мірою негативно впливають: порушення принципу взаємної відповідальності громадянина та держави; незадовільна робота правоохоронних органів; порушення головних політичних, економічних, соціальних і культурних прав людини; існування необґрунтованих пільг та привілеїв для певних груп населення, порушення принципу рівності суб'єктів перед законом і державою; існування неузгодженості та конфлікту між гілками влади [14, с. 90-91].

Отже, правова культура може характеризуватися високим рівнем, тобто максимально наближеним до ідеалу, який відповідає найбільш розвинутих правовим зразкам та цінностям, середнім або низьким рівнем. Проте на практиці важко визначити середній рівень правової культури, тому що критерії такого рівня завжди будуть суб'єктивними, адже кожній особі, соціальній групі, суспільству може бракувати певного елемента ідеальної правової культури. До того ж цей недолік, у свою чергу, є результатом індивідуального шляху формування даної правової культури і під час прояву соціальної активності має суб'єктивну форму у вигляді неправової поведінки чи неправового нормативно-правового акту [11, с. 18].

Значення правової культури для формування позитивної правової відповідальності людини проявляється в наступному:

- правова культура закріплює в собі моральні початки правди, справедливості, гуманності, тобто відбиває те позитивне, що сформувалось протягом багатьох століть;
- правова культура активно впливає на правову установку людини;
- правова культура пронизує правовідносини та всю правову діяльність;
- правова культура є ефективним інструментом у забезпеченні правопорядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оніщенко Н.М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку : проблеми, реалії, перспективи : монографія / Н.М. Оніщенко ; відп. ред акад. НАН України Ю.С. Шемшученко. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 320 с.
2. Сухина И.Г. Аксиология культуры : философско-антропологические основания : монография / И.Г. Сухина. – Донецк : Донбасс, 2011. – 560 с.
3. Осика І.В. Правова культура у формуванні правової, соціальної держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Осика Ірина Віталіївна ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2004. – 194 с.
4. Скуріхін С.М. Статусна та компетентна правова культура військовослужбовців Збройних Сил України : монографія / С.М. Скуріхін ; за ред. Ю.М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 212 с.

5. Скуратівський А.В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Скуратівський Андрій Віталійович ; Національна академія внутрішніх справ України МВС України. – К., 2004. – 213 с.
6. Співак В.І. Правова культура виборів в Україні : теорія і практика : монографія / В.І. Співак ; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 156 с.
7. Чупринський Б.О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів : монографія / Борис Олександрович Чупринський. – Луцьк : ФОП Захарчук В.В., 2012. – 144 с.
8. Медведев В.А. Правовая культура российского общества (Особенности и тенденции развития) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В.А. Медведев ; Чебоксарский кооперативный институт. – Чебоксары, 2004. – 213 с.
9. Семитко А.П. Правовая культура социалистического общества : сущность, противоречия, прогресс / А.П. Семитко. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 176 с.
10. Макаров К.В. Взаимосвязь общественной и индивидуальной правовой культуры в становлении гражданского правопорядка : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Макаров Константин Викторович ; Московский университет МВД РФ. – Москва, 2006. – 153 с.
11. Ганзенко О.О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави Україна : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ганзенко Олександр Олександрович ; Запорізький юридичний ін-т МВС України. – Запоріжжя, 2002. – 198 с.
12. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства : монографія / за ред.. проф. Ю.П. Битяка та доц. І.В. Яковюка. – Х. : Право, 2007. – 248 с.
13. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України : методологічні аспекти : монографія / В.М. Селіванов. – К. : Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. – 724 с.
14. Сербин Р.А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Р.А. Сербин ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 184 с.

REFERENCES

1. Onishchenko, N.M. (2008), *Spryynyattya prava v umovakh demokratichnoho rozvytku : problemy, realiyi, perspektyvy : monohrafiya* [Law appropriation in the conditionsof democratic development : problems, realities, perspectives : monograph], TOV Vydavnytstvo “Yurydychna dumka”, Kyiv, Ukraine.
2. Sukhina, I.G. (2011), *Aksiolohiya kultury : filososfsko-antropologicheskie osnovaniya : monohrafiya* [Cultural axiology : philosophic and anthropologic basis : monograph], Donbass, Donetsk, Ukraine.
3. Osyka, I.V. (2004), “Legal culture in the formation of legal and social state”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Institute of the state and right is the name of V.M. Korecky of the National academy of sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
4. Skurikhin, S.M. (2011), *Statusna ta kompetentna pravova kultura viyskovosluzhbovtiv Zbroynykh Syl Ukrayiny : monohrafiya* [Status and competent legal culture in military men of Military Forces of Ukraine : monograph], Feniks, Odesa, Ukraine.
5. Skurativskyi, A.V. (2004), “Formation and development of legalculture in Ukrainian society philosophic and legal analysis”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.12, National academy of internal affairs of Ukraine of Ministry of internal affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
6. Spivak, V.I. (2006), *Pravova kultura vyboriv v Ukrayini : teoriya i praktyka : monohrafiya* [Legal electional culture in Ukraine : theory and practice : monograph], TOB Vydavnytstvo “Yurydychna dumka”, Kyiv, Ukraine.
7. Chuprynskyi, B.O. (2012), *Filosofsko-pravovi aspekty formuvannya profesinyoi kultury maybutnikh yurystiv : monohrafiya* [Philosophic and legal aspects in formation of future lawyers professional culture : monograph], FOP Zakharchuk V.V., Lutsk, Ukraine.
8. Medvedev, V.A. (2004), “Legal culture of Russian society (Features and development’s tendencies)”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Cheboksaries co-operative institute, Cheboksaries, Russia.

9. Semitko, A.P. (1990), *Pravovaya kultura sotsialisticheskoho obshchestva : sushchnost, protivorechiya, prohress* [Legal culture of socialistic society : essence, antilogies, progress], Izd-vo Ural. university, Sverdlovsk, Russia.
10. Makarov, K.V. (2006), “The connection between social and individual legal culture in the establishing of civil legal order”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Moscow university of MVD of Russian Federation, Moscow, Russia.
11. Ganzenko, O.O. (2002), “Formation of personal legal culture in the conditions of legal state Ukraine creation”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, Zaporizhzhya legal institute of MVS of Ukraine, Zaporizhzhya, Ukraine.
12. Bytyak, Yu.P. and Yakovyuk, I.V. (2007), *Pravova kultura v umovakh stanovlennya hromadyanskoho suspilstva : monohrafiya* [Legal culture in the conditions of civil society establishing : monograph], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
13. Selivanov, V.M. (2002), *Pravo i vlada suverennoyi Ukrayiny : metodolohichni aspekty : monohrafiya* [Law and power of sovereign Ukraine : methodological aspects : monograph], Vydavnychi dim „In-Yure”, Kyiv, Ukraine.
14. Serbin, R.A. (2003), “Legal culture – is an important factor in legal state creation”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, National academy of internal affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

УДК 343.364

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ НА РАННІХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Вербицька Н.В., аспірант

*Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна
sotula64@mail.ru*

Статтю присвячено дослідженню історії розвитку вітчизняного законодавства про злочини проти правосуддя. Визначено особливості еволюції цього інституту в різних документах, зокрема Руській Правді, Уложенні про покарання карні й виправні 1845 року тощо.

Ключові слова: історія кримінального права, злочин проти правосуддя, Руська Правда, Уложення про покарання карні й виправні 1845 року.

ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ ПРАВОСУДИЯ НА РАННИХ ЭТАПАХ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Вербицкая Н.В.

*Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова, ул. Дворянская, 2, г. Одесса, Украина
sotula64@mail.ru*

Статья посвящена исследованию истории развития отечественного законодательства о преступлениях против правосудия. Определены особенности эволюции этого института в различных документах, в том числе Русской Правде, Уложении о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года и других.

Ключевые слова: история уголовного права, преступление против правосудия, Русская Правда, Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года.

CRIMES AGAINST JUSTICE AT THE EARLY STAGES OF DOMESTIC LEGISLATION DEVELOPMENT

Verbytska N.V.

*Odessa I.I. Mechnikov National University, Dvorianska str., 2, Odesa, Ukraine
sotula64@mail.ru*

The article is dedicated to the development of domestic legislation about crimes against justice. The certain evolutionary features of this institute particularly in Russkaya Pravda, Penal code of criminal and curative actions of 1845 and others are defined.